

Szakmai beszámoló

Hol van az eredmény?

A magyar rezultatív és mozgást kifejező predikátumok argumentumszerkezete

NKFIH 121386 PD kutatás

Hegedűs Veronika

1. A kutatás céljának és eredményeinek általános áttekintése

A kutatás célja az eredmény- vagy célorientált (komplex) eseményeket kifejező magyar mondatokban az eredményt vagy célt kifejező összetevő lexikális kifejezésének vizsgálata volt. Mivel a magyar tipikusan az úgynevezett szatellit-kódolású (satellite-framed) nyelvek közé tartozik (l. Talmy 2000 általános tipológiáját, ill. Acedo-Matellán 2016 erre a tipológiai megfigyelésre épülő generatív mondattani elemzését), azaz az eredményt vagy a végpontot általában nem az ige, hanem egy külön lexikai elem fejezi ki az argumentumok között (ellentétben pl. az újlatin nyelvek argumentumszerkezetével), így a kiinduló hipotézis az volt, hogy a vizsgált szerkezetekben igekötős ígét vagy más nem igei rezultatív elemet is tartalmazó komplex predikátumot találunk. A kutatás azt tűzte ki céljául, hogy olyan, a nemzetközi szakirodalomban az utóbbi időben nagyobb szerepet játszó konstrukciókat vizsgáljon, amelyek a magyar eseményszerkezet elemzésében eddig nem kerültek fókuszba. Korábbi elméleti nyelvészeti kutatásokra alapozva, egy további hipotézis az volt, hogy végpontot denotáló, kategóriájukat tekintve posztpozíciós kifejezések (PP-k) lexikalizálják a vizsgálni kívánt rezultatív elemeket.

A kutatás eredményei (melyek alább röviden összefoglalva olvashatók) azt mutatják, hogy a magyar valóban szigorúan szatellit-kódolású nyelv, ugyanis tipológiailag jellemzően telikus (azaz végpontos) eseményeket nem egyszerűen egy (tárgyas) igével fejezünk ki, hanem általában egy PP is szerepel a szerkezetben, nagyon gyakran egy igekötővel az élen. Azonban van néhány olyan jól meghatározható szerkezet, amelyekben az igei kifejezés telikus tud lenni, azaz tud végpontos eseményre utalni, igekötői „szatellit” nélkül is.

Ez a jelentés a kutatás eredményeit foglalja össze röviden, mely eredmények már publikálásra elfogadott, illetve közvetlenül benyújtás előtt álló tanulmányokban fognak megjelenni, mind nemzetközi, mind hazai folyóiratokban és szerkesztett kötetekben. Azok a tanulmányok, amelyek már publikálásra elfogadottak és megjelenés előtt állnak, a szakmai jelentés Közlemények pontjában fel vannak sorolva a várható dátummal, míg azok, amelyek még benyújtás alatt állnak és még nincsenek elfogadva publikálásra, az alábbiakban az eredmények rövid összefoglalója után vannak csak felsorolva.¹

2. A kutatás eredményei

A kutatás három empirikus területre kívánt fókuszálni. A magyar adatszoportok vizsgálatába korábban kevés figyelmet kapott argumentumszerkezetek mintázatai kerültek be. A kutatási

¹ Minden előadás anyaga a jelen projekthez tartozó Közlemények között nyilvánosan elérhető linken megtalálható. Azon tanulmányok kéziratjai, amelyek közlésre elfogadottak, szintén linkelve vannak a Közlemények között Dropboxból megosztott file-ként, azaz nem nyilvános helyen tárolva. Amikor a tanulmányok nyomdába kerülnek és végleges formát öntenek, nyilvános repozitóriumba fognak kerülni.

tervben meghatározott három témához kapcsolódó eredményeket a témákra felosztva összegzem.

A kutatás ideje alatt az eredetileg csak jelenkori, szinkrón adatokra irányuló kérdésfelvetések kiegészültek némi történeti kitekintéssel. A magyar nyelv azon tulajdonsága, hogy néha akár tipológiailag váratlan konstrukciókban is igekötőt használ, illetve hogy szinte folyamatosan grammatikalizálódnak igekötők egy olyan történeti változás eredménye, melynek hatására a telikussság kifejezése egy korábban nagyobb mértékben igeközpontú állapotból a mai meglehetősen szigorúan szatellit-kódolású állapot irányába alakult át. Ezen megfontolásból a kutatás a közelmúltban kialakult igekötőkre is kiterjedt, mivel azon szintaktikai környezetek, ahol új igekötők megjelennek és elterjednek, rávilágíthat az argumentumszerkezet kifejezését érintő változásokra is. (Ez a történeti nézőpont, az argumentumszerkezet további kutatásában is figyelmet érdemel, és új adatokhoz és megfigyelésekhez vezethet.)

2.1 (Tranzitív) képzett igék főnévi és melléknévi tövekkel

A denominális igék fontos szerepet kaptak az argumentumszerkezet vizsgálatában a közelmúlt nemzetközi szakirodalmában, mivel a főnévi töben találhatjuk a komplex esemény eredményét vagy végpontját. Így például a *box the books* '(be)dobozolja a könyveket' igei kifejezésben a könyvek a cselekvés végén a dobozban vannak, vagyis a főnévi tő a képzett igeen belül a tárgy mozgásának végpontját lexikalizálja. A szintaktikai elemzés az angolban a főnévi fej N (pl. *box*) inkorporálásával történik, előbb egy P fejbe – hiszen lokációról van szó –, majd az igebe; ez a levezetése az angolban a *saddle (the horse)* '(fel)nyergel(i a lovat)' vagy a *box (the books)* '(be)dobozol(ja a könyveket)' típusú denominális igt tartalmazó szerkezeteknek (Hale – Keyser 1993, 2002). A kutatási projekt egyik fő fókuszát az ilyen adatok jelentették a magyarban. A kutatás eredményeképp azt mondhatjuk, hogy a magyar komplex eseményeket kifejező igékben nem megy végbe ilyen inkorporációja a főnévnek a P-be majd az igebe, kivéve néhány olyan igt, mint a *dobozol* vagy a *palackoz* (de pl. nem kivételes az *üvegez*). Az angollal ellentétben a magyar *nyergel* típusú tranzitív igék mellett mindig találunk igekötőt telikus olvasatban határozott tárgy mellett. Minden kivételes viselkedésű igeire jellemző továbbá, hogy igekötős változata is van, sőt gyakran preferált a telikus olvasathoz, és hogy a *be* igekötőt tartalmazzák opcionális illativusi PP-vel posztverbálisan, vagyis az igekötő és a PP-n belüli eset gyakorlatilag ugyanazt a direkcionális szemantikai információt hordozza. Ez azt jelenti, hogy az eseménynek az eredményt lexikalizáló komponense az igtől különböző elem, mégpedig egy P fej. Ezekben az esetekben a főnévi tő az igei fej alatt az igeképző mellett adjungálva kerül be a szerkezetbe ('conflation' Haugen 2009 terminológiájában; l. még Mateu 2012). A néhány kivételes esetben – mint a *dobozol* igekötő nélküli telikus lehetőségében –, ahol az igekötőnek és az illativusi PP-nek szemantikailag ugyanaz a hozzájárulása a szerkezet jelentéséhez, végbemehet az angolra jellemző inkorporáció (fejmozgatás vagy kolekikalizáció), de ez a folyamat nem teljesen produktív a beszélők számára még ezen igék esetében sem, vagyis az igekötő használata preferált.

A melléknévből képzett igék, mint pl. az *aprít* vagy a *fehért*, bár sokban hasonlítanak a főnévből képzettekhez, mégis kevesebb figyelmet kaptak az angol irodalomban, valószínűleg azért, mert az angolhoz hasonló nyelvekben nem tartalmaznak eredményt vagy végpontot. A

magyar képzett igék telikusságának vizsgálatában azonban lényegesek, ugyanis annak ellenére igekötőre van szükségük a telikus interpretációhoz, hogy a képzett ige melléknévi töve a végeredmény maga (*apró az aprítban*). A képző általában atelikus cselekvésigét hoz létre. A tranzitív igéknek néha lehetséges telikus olvasata, amikor létrehozást jelentő igeként viselkednek határozatlan tárggyal, ilyenkor gyakran megjelenik egy dativusi recipiens is a szerkezetben (*Egy perc alatt aprítok neked egy hagymát*).

Ahogy azt már Szabolcsi (1983) is megjegyezte, a privatív (fosztóképzős) melléknévi tövű igék tudnak magukban telikusak lenni, igekötő/rezultatív frázis jelenléte nélkül. Ezek többszörösen képzett igék: a *-talan/telen* fosztóképző kapcsolódik egy főnévi tőhöz, majd ehhez a melléknévhez járul az igeképző (pl. *légtelenít, portalanít*). A melléknévi képző itt egy végpontos skálát vezet be, a képzett ige pedig egy olyan állapotváltozást, amely elérheti a végpontot. Ezek a melléknévből képzett igék az előző csoporttól különböző eseményszerkezettel rendelkeznek, és ez a bennük található, önálló szemantikai tartalommal rendelkező melléknévi képzőnek köszönhető.

Ezeket a képzett igei csoportok leírására és elemzési lehetőségére vonatkozó eredményeket tematikus és általános elméleti nyelvészeti konferenciákon mutattam be Cambridge-ben, Budapesten és Potsdamban (Hegedűs 2017a,b, 2018, 2019a). A képzett (főnévi és melléknévi tövű) igék elemzését egy nemzetközi folyóirathoz, a *The Linguistic Review*-hoz benyújtandó tanulmányban írtam meg. Ezek az igei csoportok részei az *Approaches to Hungarian 17: Papers from the 2019 Potsdam Conference* kötetbe benyújtás előtt álló tanulmánynak is (melynek leadása 2020 januárjában esedékes).

2.2 Eredményigék és az eredményállapot módosítása

A cselekvésmódot kifejező és az eredményigék igék közötti különbség az angolban szintaktikailag releváns megkülönböztetés, így pl. a *hammer* 'kalapál' és *break* 'tör' igék argumentumszerkezete különbözik (l. Acedo-Matellán – Mateu 2014). Az eredményigék tartalmazzák, inkorporálják az eredményt, a cselekvés végpontját az angolban, de a magyarról ez nem mondható el. Az olyan tipikus eredményigék, mint a *tör(ik)* csak igekötővel vagy más rezultatív másodlagos predikátummal telikusak. Azaz a magyarban nincs szisztematikus argumentumszerkezetbeli, végpontosságot illető különbség a két ige csoport között.

Számos eredményigének van tranzitív és intranszitiv alakja is, és ezek általában mind atelikusak egy különálló rezultatív elem hiányában. Azonban néhány intranszitiv eredményigének van telikus olvasata olyan esetekben, amikor egy pusztán főnévi (vagy esetleg határozatlan névelős) alanya van és az alany az ige előtti igemódosítói pozícióban áll, azaz komplex predikátumot alkot az igével. Az ilyen komplex predikátumok nem a jelen projektben vizsgált inkorporációval jönnek létre, amely szintaktikai fejeket érint. Az igemódosítói pozícióba frázismozgatással kerülnek elemek: a pusztán belső argumentumok egyfajta frázis-inkorporációval Farkas – de Swart (2003) szerint; ehhez hasonlóan az igekötők és más predikátumok predikátummozgatással jutnak egy specifikáló pozícióba, az ún. igemódosítói pozícióba (PredP, É. Kiss 2006 és későbbi munkák; vagy AspP, Csirmaz 2004 és mások szerint). Igemódosító nélkül ezek az eredményigék atelikus cselekvésigék, mely tulajdonságban egyértelműen eltérnek angol megfelelőiktől, ezáltal alátámasztják azt a hipotézist, miszerint a magyar szigorúan szatellit-kódolású nyelv, vagyis az eredmény (vagy más igéknél a térbeli végpont) elérését egy az igétől különböző elem kódolja.

Az ige kódolású és gyengén szatellit-kódolású nyelvekkel ellentétben, ahol a rezultatív másodlagos predikátumok jellemzően melléknévi kifejezések, a magyarban ezek mindig PP-k, mely tulajdonság miatt Acedo-Matellán (2016) az erősen szatellit-kódolású nyelvek közé sorolja a magyart. Jelen kutatás eredményei is ezt támasztják alá különböző adatok bevonásával, ami szintaktikailag azt jelenti, hogy a magyarban az ige komplementumának részét alkotó P fej mindig külön lexikalizálódik (azaz általában nem inkorporálódik V-be fejként).

Különböző nyelveken végzett kutatások kimutatták, hogy az eredményállapotot lehet adverbiumokkal módosítani, ilyen az angol *again* 'újra, megint' vagy a német *wieder* 'újra, megint', vagy a magyar *megint* és *újra* ún. restitutív olvasata (l. Von Stechow 1996, Beck 2005, Csirmaz 2015). A gyakran kétértelmű mondatokban az adverbium módosíthatja a teljes eseményt, ezt repetitív olvasatnak hívjuk, vagy ennek a eseteként módosíthatja csak az eredményállapot elérését (az ágens kivételével), ez a restitutív olvasat. Az *újra* nem csak adverbium lehet azonban, hanem igekező is, és ez utóbbi használatában mindig restitutív. Ez az igekező és adverbium egy rezultatív másodlagos predikátumból grammatikalizálódott. Ez egy nagyobb, hosszabb folyamat része, melynek során a *meg* igekező a korábbi restitutív/ellenirányúságot kifejező jelentéseit elveszítve egy szemantikailag kiüresedett telicizáló igekezővé vált, és új elemek vették át a helyét a szemantikailag komplexebb környezetekben. Az igekezők közül ezek egyike az *újra*, amely a végpont újbóli elérését kódolja, azaz restitutív, míg a másik ilyen igekező a *vissza*, amely egy térbeli pozíció újbóli elérését jelenti, azaz ellenirányúságot fejez ki. Ezek a lexikai fejlemények annak a nagyobb változásnak a részei, amelynek során több igekező alakult ki és az igekezők használata teljesen általánossá vált telikus kontextusokban.

Ezeket az új eredményeket Cambridge-ben, Budapesten és Potsdamban rendezett konferenciákon mutattam be (Hegedűs 2017a,b, 2019a,b). Az eredményigéknek az angollal való összehasonlítása része az *Approaches to Hungarian 17: Papers from the 2019 Potsdam Conference* kötetbe benyújtandó, az eredményorientált konstrukciókról szóló tanulmánynak (melynek leadása 2020 januárjában esedékes). A restitutív/ellenirányú igekezők szinkrón elemzését tartalmazó tanulmányt elfogadták közlésre az *Acta Linguistica Academica* folyóiratba (jelenleg javítás alatt van, 2020 első felében várható a megjelenése). Az *újra* igekező történeti kialakulását tárgyaló tanulmány pedig a *Nyelvelmélet és diakrónia 4.* kötetbe kerül leadásra 2020. január végi határidővel.

2.3 Mozgásigék és szerepük az igekezők kialakulásában

A mozgásigék azért kerültek a kutatás fókuszába, mert alternációt találunk mellettük az igekezők kötelező vagy opcionális jelenlétét illetően. Az irányított mozgást jelölő igék (pl. *megy*, *jön*, *fut*) igekező nélkül, csak a direkcionális PP-vonzatuk jelenlétében is tudnak telikusak lenni, amikor is a PP az ige előtti igemódosítói pozícióban jelenik meg semleges mondatokban. Azonban a mozgásmódot kifejező igék (pl. *vánszorog*, *táncol*, *siet*) általában preferálják, néha megkövetelik az igekező jelenlétét semleges mondatokban, míg a direkcionális PP gyakran posztverbális. A direkcionális PP kifejezheti az igében kódolt mozgás végpontját, ezért tud a végpontos eseményben telicizáló elemként viselkedni, azonban az igekező explicit határpontot tud hozzáadni az eseményhez, amikor a PP nem célt, hanem

esetleg útvonalat jelöl (pl. *felé*), vagy amikor további jelentéselem meghatározása szükséges például a mozgás irányultságát illetően (pl. *fel-/le-mászik a székre*).

A mozgásigék azért is relevánsak jelen kutatásban, mert az igekötők kialakulásában fontos környezetet jelentenek. A kutatás eredménye, hogy megmutatta, hogy számos ragvonzó névutó – mint pl. az *át*, a *keresztül* vagy a *túl* – az igekötővé válás különböző stádiumában van, és ez olyan környezetekben történik, ahol mozgásigét találunk, míg egyesek ezek közül már más igecsoportokkal is megjelenhetnek és ezek az igekötők már korábbi ragos vonzatuk nélkül is használatosak. Az, hogy névutókból igekötők keletkeznek további bizonyíték amellet a kiinduló hipotézis mellett, hogy a végpontot egy az igétől különböző funkcionális elemnek kell lexikalizálnia, vagyis a funkcionális P fejet ki kell tölteni a szerkezetben.

Ezeket a mozgásigék argumentumszerkezetére vonatkozó eredményeket Cambridge-ben és Budapesten adtam elő (Hegedűs 2017a,b). A tanulmányt, amely a ragvonzó névutók igekötővé válását és ebben a mozgásigék szerepét is vizsgálja, az Általános Nyelvészeti Tanulmányok következő, 2020-ban megjelenő kötetébe elfogadták publikálásra.

2.4 További empirikus vizsgálatok

A kutatási tervben megfogalmazott empirikus és elméleti célok mellett még egy kérdés előkerült egy Gugán Katalinnal közösen megkezdett kutatásban. Az ún. hangsúlykerülő igék szórendi tulajdonságait vizsgálva késői ómagyar és középmagyar szövegekben, kiderült, hogy érdekesek jelen kutatás szempontjából is. Relevanciájuk onnan ered, hogy az ige előtti igemódosítói pozíció megszilárdulása (Hegedűs 2015), valamint számos igekötő grammatikalizálódása szerepet játszott abban, ahogyan a segédigeszerű könnyű igék, mint a *kell*, a *fog* vagy az *akar* tulajdonságai változtak. Ezek az igék ma nem tudják a mondat fő hangsúlyát hordozni, semleges mondatokban maguk elé vonzzák az általuk szelektált lexikális ige igekötőjét/ igemódosítóját és komplex predikátumot alkotnak vele. A korábbi nyelvállapotokban nem mindig ment ez végbe, azaz nem feltétlenül kerültek a főhangsúlyt, és ez egyrészt a maitól különböző lexikális és nem segédigei viselkedésükkel függ össze, másrészt azzal, hogy az igekötők és igemódosítók általában kevésbé általánosok voltak ige előtti összetevők. Ezt a kutatást egy történeti szintaktikai konferencián prezentáltuk (Hegedűs – Gugán 2018) és tervben van a kutatás folytatása és újabb korokból származó adatokra való kiterjesztése 2020-ban.

3. Kapcsolódó kutatás és egyéb tudományos tevékenység

A posztdoktori kutatás időtartama alatt a *Syntax of Hungarian* Open Access leíró nyelvtani sorozat *Postpositions and Postpositional Phrases* című kötete végleges állapotba került és jelenleg a kiadás előtti végső (technikai) szerkesztésen megy át. Ebben a kötetben három fejezetben vagyok társszerző: a bevezető fejezetben (É. Kiss Katalin és Egedi Barbara mellett, a PP-k alaki és szemantikai leírását tartalmazó fejezetben (Dékány Évával), illetve a PP-k belső szerkezetét tárgyaló fejezetben (szintén Dékány Évával). Ez egy elméleti háttérrel megírt leíró nyelvtan, így nem kapcsolódik közvetlenül a jelen kutatás elméleti kérdéseéhez, azonban a fejezetekben felmerült leíró kérdések az eredménykódolás szempontjából is relevánsak voltak.

Továbbá, a jelen kutatáshoz nem szorosan kapcsolódik, de a kutatói munkának része a tudományszervezői és szerkesztői munka, így egy beszámolóban releváns ezeket megemlíteni. A PD projekt három éve alatt két nemzetközi elméleti nyelvészeti konferenciának voltam az egyik fő szervezője, és mindkét konferencia legjobb előadásából válogatás készült, amelyeknek társszerkesztője vagyok. Az egyik a 13th International Conference on the Structure of Hungarian konferencia volt 2017-ben (ICSH13: <http://www.nytud.hu/icsh13/index.html>), a másik a 41st Generative Linguistics in the Old World konferencia (GLOW41: <https://glowlinguistics.org/41/>) 2018-ban. A GLOW 41 legjobb előadásából szerkesztett válogatás a *Glossa* című online Open Access folyóiratban megjelent (<https://www.glossa-journal.org/collections/special/glowing-papers-2018/>, Gillian Ramchand társszerkesztővel), míg az *Approaches to Hungarian 16: Papers from the 2017 Budapest Conference* című kötet Irene Vogel társszerkesztésével az amszterdami John Benjamins kiadónál megjelenés előtt áll, és várhatóan 2020 első felében jelenik meg.

Hivatkozások

- Acedo-Matellán, Víctor. 2016. *The Morphosyntax of Transitions. A Case Study in Latin and Other Languages*. Oxford: Oxford University Press
- Acedo-Matellán, Víctor – Jaume Mateu. 2014. From syntax to roots. A syntactic approach to root interpretation. In: Artemis Alexiadou – Hagit Borer – Florian Schäfer (szerk.) *The Syntax of Roots and the Roots of Syntax*. Oxford: Oxford University Press, 14–32.
- Beck, Sigrid. 2005. There and back again: A semantic analysis. *Journal of Semantics* 22. 3–51.
- Csirmaz Anikó. 2004. Particles and phonologically defective predicates. In: Katalin É. Kiss – Henk van Riemsdijk (szerk.) *Verb Clusters. A Study of Hungarian, German and Dutch*. Amsterdam: John Benjamins, 225–252.
- Csirmaz Anikó. 2015. Re Hungarian again. *Acta Linguistica Hungarica* 62(3). 263–295.
- É. Kiss Katalin. 2006. The function and the syntax of the verbal particle. In: Katalin É. Kiss (szerk.) *Event structure and the left periphery. Studies on Hungarian*. Dordrecht: Springer, 17–56.
- Farkas Donka – Henriette de Swart. 2003. *The Semantics of Incorporation. From Argument Structure to Discourse Transparency*. Stanford: CSLI.
- Hale, Kenneth – Samuel Jay Keyser. 1993. On the argument structure and the lexical expression of syntactic relations. In: Kenneth Hale and Samuel Jay Keyser (szerk.) *The view from building 20: essays in linguistics in honor of Sylvain Bromberger*. Cambridge, MA: MIT Press, 53–109.
- Hale, Kenneth – Samuel Jay Keyser. 2002. *Prolegomenon to a theory of argument structure*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Hegedűs Veronika 2015. A predikátummozgatás megszilárdulása: Az ige-igekötő szórend és igemódosítók az ómagyarban. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 27: 179–200.
- Hegedűs Veronika 2017a. Variation in the lexicalization of adpositions in complex events. Előadás: Morphosyntactic Variation in Adpositions, 2017. május 8–9., Cambridge, UK
- Hegedűs Veronika 2017b. P heads in Hungarian complex events. Előadás: 2nd Budapest Linguistics Colloquium. 2017. június 1–3., ELTE, Budapest.
- Hegedűs Veronika 2018. Endpoint(s) in Hungarian denominal verb constructions. Előadás: MTA Nyelvtudományi Intézet, 2018. November 29., Budapest.

- Hegedűs Veronika 2019a. Ps in Hungarian resultatives and result verbs. Előadás: 14th International Conference on the Structure of Hungarian (ICSH14), 2019. június 11–12., Potsdam
- Hegedűs Veronika 2019b. Az *újra* igekötő grammatikalizációja. Előadás: Nyelvelmélet és diakrónia 4, 2019. november 21–22., Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, Budapest.
- Hegedűs Veronika – Katalin Gugán. 2018. Two word order variations in Old and Middle Hungarian and how they are connected. Előadás: 20th Diachronic Generative Syntax conference, 2018. június 18–21., York, UK.
- Haugen, Jason D. 2009. Hyponymous objects and late insertion. *Lingua* 119:242–262.
- Mateu, Jaume. 2012. Conflation and incorporation processes in resultative constructions. In: Violeta Demonte – Louise McNally (szerk.) *Telicity, change, and state: A cross-categorial view of event structure*. Oxford: Oxford University Press, 252–278.
- Stechow, Arnim von. 1996. The different readings of *wieder* ‘again’: A structural account. *Journal of Semantics* 13. 87–138.
- Szabolcsi Anna. 1983. A specifikus/nem specifikus megkülönböztetésről. *Nyelvtudományi Közlemények* 85: 83–91.
- Talmy, Leonard. 2000. *Toward a cognitive semantics. Vol. 2: Typology and process in concept structuring*. Cambridge, MA: MIT Press.

Project closing report

Where is the Result?

Decomposing the argument structure of Hungarian resultatives and motion predicates

NKFIH 121386 PD project

Veronika Hegedűs

1. General overview of the research project

The project aimed at investigating the lexical encoding of the result or endpoint components in the argument structure of Hungarian sentences expressing resultative and goal-oriented (complex) events. Since Hungarian is typically a so-called satellite-framed language (see Talmy 2000 in general, and Acedo-Matellán 2016 for a generative grammatical proposal based on the typological observation), i.e., the result or endpoint is generally expressed by a part of the argument structure other than the verb (as opposed to Romance languages, for example), the hypothesis was that the constructions involve particle verbs and complex predicates with a non-verbal resultative component. The research aimed at taking a closer look at typically result-oriented predications that have been studied cross-linguistically but have not been included in general discussions about Hungarian event structure. Based on previous theoretical linguistic work, a further hypothesis was that goal-denoting, categorially postpositional phrases (PPs) lexicalize these endpoints.

The results of the research project (to be briefly summarized below) show that indeed Hungarian is a rather strictly satellite-framed language, cross-linguistically typically telic events are not simply encoded with a verb and its object, but a PP is generally involved, in many cases headed by a verbal particle. However, there are a few well-definable syntactic contexts where the verb phrase can be telic, i.e., can express a complex event, without a particle as a ‘satellite’. This report provides a summary and overview of these results, which have been and are about to be submitted and in some cases are already accepted for publication in Hungarian and international journals and edited volumes. The papers that have been accepted for publication are listed and the texts are linked among the Publications section of the final report, while those that are under submission (not yet accepted) or are to be submitted in the very near future are summarized in some detail below.¹

2. Results of the project

The research project set out with the goal of looking into three empirical areas. The study of the Hungarian data sets consisted of establishing the Hungarian patterns of structure building in less-studied parts of Hungarian argument structure. The result on the three topics will be briefly discussed in turn in this section.

¹ The slides and handouts of all presentations are publicly available and are linked in the list of Publications associated with this project. The manuscripts of the papers that are not published yet are also available in the list of Publications as shared Dropbox files, i.e., they are not yet publicly accessible. As soon as they are in press, and there is a final version, identical in content to the one to be published, they will be posted in an online repository.

During the project, the originally synchronic empirical focus was to some extent complemented with a diachronic point of view. The fact that Hungarian uses verbal particles in sometimes unexpected contexts and the fact that new particles seem to be grammaticalizing constantly can be looked at as a diachronic development; a change that started out with more constructions where the verb expressed telicity and has been moving towards the stricter satellite-framed type of language that we see now. It is due to this reason that newly developing particles were taken into consideration as well: the contexts where they appear and spread as particles shed a light on how the encoding of argument structure changes. (This diachronic point of view on argument structure and especially the changes in lexicalizing endpoint will merit more empirical focus and will be taken up in future research in order to develop our understanding further.)

2.1 On (transitive) denominal and deadjectival verbs

Denominal verbs have been in the center of attention in recent syntactic studies on argument structure cross-linguistically as the nominal root in derived verbs can lexicalize the endpoint or result of a complex event. For example, in the verb phrase *box the books*, the books end up in boxes, that is, the nominal root of the verb encodes the endpoint of movement). This has been mapped onto syntactic structure as incorporation of N into P and then into V in a language like English with verbs, such as *to saddle (the horse)* or *to box (the books)* (Hale & Keyser 1993, 2002). Part of the main focus of the research has been this property as observed in Hungarian. The conclusion we can arrive at is that generally there is no incorporation of Ns and Ps into the verb in Hungarian, with the minor exception of a small number of verbs like *dobozol* ‘box_V’ or *palackoz* ‘bottle_V’. Contrary to English, Hungarian *nyergel* ‘saddle_V’ type denominal transitive locatum verbs always need a particle to be telic with a definite object. All the exceptions with transitive location verbs, i.e., *dobozol*-type verbs, have an alternative – and generally preferred – telic version with the particle *be* ‘into’ and an optional illative-marked PP as well, where notably the particle and the case marker have the same directional meaning. This means that the result component of the event, proposed to be a P head following cross-linguistic research, has to be lexicalized separately in almost all denominal transitive constructions. In these cases, the nominal root in the denominal verb is inserted via conflation (e.g. Haugen 2009, Mateu 2012) in the structure, i.e., the simple root is adjoined to the verbalizer under V. The few exceptions are cases where the particle and the PP-complement would have the same semantics, in such cases incorporation (head movement or co-lexicalization) is possible due to some semantic redundancy, but even this is not completely productive for all speakers, the particle is preferred for telic events.

Deadjectival (transitive) verbs, e.g. *aprít* ‘cut into small pieces’, *fehérít* ‘whiten, bleach’ are closely related to denominal ones, although less prominent in the English literature, since they do not include endpoints in languages such as English. They are highly relevant for Hungarian telicity, since they need a particle to be telic, even though the adjectival root encodes the result state (with *apr-ít* ‘lit. tiny-VRB’ the result state is being tiny). The verbalizer creates atelic activity verbs. To some extent, the transitive form has a telic use, where it is a (quasi-)creation verb with an indefinite object, often involving a dative recipient (*Egy perc alatt aprítottam neked egy hagymát* ‘I cut up an onion for you in a minute’).

As was observed by Szabolcsi (1983), some privative transitive deadjectival verbs can be telic on their own, without a particle/resultative preverbally. These are all multiply derived verbs, they involve the caritive (privative) adjectival suffix *-talan/telen* ‘-less’, e.g. *lég-telen-ít* ‘de-aerate, lit. air-CAR-VRB’, *por-talan-ít* ‘dust off, lit. dust- CAR-VRB’. The adjectival suffix here encodes a scale with an endpoint and the verb expresses change-of-state to reach the end of the scale. These deadjectival verbs are different in their aspectual properties from the previous class, and this is due to the fact that they involve an extra suffix with its own semantic contribution.

These new results on the description and analysis of the data in these verb classes were presented at thematic and general theoretical linguistic conferences in Cambridge, Budapest and Potsdam (Hegedűs 2017a,b, 2018, 2019a). The analysis of derived (denominal and deadjectival) verbs has been written up in a paper about to be submitted to the international journal *The Linguistic Review*. These verb classes are also part of the study to be submitted as a paper in the collection *Approaches to Hungarian 17: Papers from the 2019 Potsdam conference* (due to be submitted in January 2020).

2.2 Result verbs and specifications of the result component

The distinction between manner and result verbs (e.g. the contrast between *hammer* vs. *break*) has been claimed to be syntactically relevant in English (e.g. Acedo-Matellán & Mateu 2014). Result verbs have been argued to incorporate the result state in English, but this is not the case in Hungarian. Typical result verbs, e.g. *tör(ik)* ‘break’, need a particle or a resultative secondary predicate for the event to be telic. Thus in Hungarian, there is no systematic difference between manner and result verbs in terms of their telicity.

Many result verbs have transitive/causative and intransitive/anticausative forms, and generally they are both atelic without a particle, although some intransitive ones can be telic when they have bare nominal subjects (or sometimes indefinite ones), which are preverbal verb modifiers, i.e., they form a complex predicate with the verb in syntax. This complex predicate formation is a different process from the one called head incorporation here: the semi-incorporation of bare singular and plural object nominals in the sense of Farkas and de Swart (2003) is related to particle or predicate movement into a Specifier position – the so-called verb modifier position – above VP (PredP in É. Kiss 2006 and later works; or AspP according to Csirmaz 2004 a.o.). Without a verb modifier, these result verbs express activities, making them sharply different from what has been found in the case of English and corroborating the hypothesis that Hungarian is generally strictly satellite-framed, i.e., reaching a result state (or a spatial endpoint) must be encoded within the verb phrase by a satellite.

Contrary to verb-framed and weak satellite-framed languages, Hungarian resultative predicates are postpositional phrases, as well, which makes it a strong satellite-framed language in Acedo-Matellán’s (2016) taxonomy. The results of this research also make the case for this typology, which syntactically means that the P head in the complement of a V in complex events has to be lexicalized separately (i.e., generally cannot incorporate into V) in this language.

Cross-linguistic studies have shown that the result state can be modified by adverbials, such as English *again*, German *wieder* ‘again’ or Hungarian *újra* ‘again’ (cf. Von Stechow 1996, Beck 2005, Csirmaz 2015 a.o.), this is called the restitutive reading of often ambiguous

sentences, where the other reading is repetitive (when the full action is repeated and the repetition is not only about the reaching of the result state). Hungarian *újra* ‘again’ is used both as an adverb and a verbal particle, and in this latter use it is a restitutive predicate modifier. This particle (and adverb) grammaticalized from a resultative phrase. This is part of a long-term process whereby the old restitutive/ counterdirectional particle *meg* ‘orig. back’ has become a semantically empty telicizer and new elements have taken on its old, semantically more complex roles. One of these is *újra*, which as a particle expresses the repeated reaching of the endpoint of an event, i.e., it is restitutive, while the particle *vissza* ‘back’ expresses the repeated reaching of a spatial location, i.e., it is counterdirectional. These developments have been part of the changes that have resulted in more lexicalized verbal particles and more widespread uses for particles in telic contexts.

These new research results were presented at conferences in Budapest and Potsdam (Hegedűs 2017a, 2019a,b). The study of result verbs in Hungarian as compared to e.g. English is part of the paper on result-oriented constructions, to be submitted for the collection *Approaches to Hungarian 17: Papers from the 2019 Potsdam conference* (due to be submitted in January 2020). The synchronic study of restitutive/ counterdirectional particles has been accepted for publication in the journal *Acta Linguistica Academica* (it is currently being revised and is scheduled to appear in the first half of 2020). The diachronic development of the verbal particle *újra* is to be submitted to the edited volume *Nyelvelmélet és diakrónia 4*, due in the beginning of 2020.

2.3 Motion verbs and their role in the development of new particles

Motion verbs were taken into consideration in the project due to the fact that we find variation with them when it comes to the presence of particles. As was established, directed motion verbs (e.g. *megy* ‘go’, *jön* ‘come’, *fut* ‘run’) can be telic without a particle with the directional PP complement of the verb in the preverbal verb modifier position in neutral sentences, however, manner of motion verbs (e.g. *vánszorog* ‘crawl’, *táncol* ‘dance’, *siet* ‘hurry’) generally prefer, sometimes require, a verbal particle in neutral sentences and their directional PP complements are generally postverbal. The directional PP expresses the endpoint of the motion encoded in the verb, so it can express a bounded motion event with the verb, however, a particle can add an explicit boundary when the PP does not denote a goal but a route, or when a more semantic content is needed in terms of orientation of the motion (e.g. *fel-/le-mászik a székre* ‘climb up/down the chair’).

Motion verbs are also a relevant class of verbs in the grammaticalization of new particles. It has been shown that Ps like *át* ‘over, through, across’, *keresztül* ‘across, over’, or *túl* ‘beyond, over’ are becoming particles in contexts when they are used with motion verbs, but some of them have been generalized to other verb classes and can be considered fully-fledged particles that can appear without their directional PP associate as well. The fact that postpositions develop into particles supports the original hypothesis that the endpoint has to be lexicalized by a functional element, i.e., the functional P head has to be filled.

These new results concerning the encoding of motion events have been presented in Cambridge and Budapest (Hegedűs 2017a,b). A research paper on the use of case-assigning postpositions as particles and the role of motion verbs has been accepted for publication in the next volume of *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* and will appear in 2020.

2.4 Further empirical issues

Besides the empirical and theoretical goals established in the project proposal, one more issue was brought up in a joint study with Katalin Gugán. The word order properties of so-called stress-avoiding or light verbs were examined in Late Old Hungarian and Middle Hungarian. Their relevance to the general topic of this project is that the development of the preverbal predicate position (Hegedűs 2015) and the grammaticalization of more particles may have played a role in the changes of the auxiliary-like restructuring properties of light verbs such as *kell* ‘need’, *fog* ‘will’, *akar* ‘want’. These verbs cannot bear main sentential stress today and in neutral sentences they attract the verbal particle or other verb modifier of the embedded lexical verb to their own functional projection and form a complex predicate with it. However, they were not necessarily restructuring verbs in earlier periods, they occurred in positions where they must have had main stress, which is related both to their auxiliary status and to the general tendency to front verbal particles to the verb modifier position, and with that to the syntactic properties of particles and verb modifiers in general. This study was presented at a diachronic syntactic conference (Hegedűs & Gugán 2018) and is planned to be expanded upon in continuing research in 2020.

3. Related research and scientific work

During the PD project, the volume on *Postpositions and Postpositional Phrases* as part of the *Syntax of Hungarian* descriptive grammar series has been finalized and it is now in the process of final (technical) editing. In this volume, three chapters are co-authored by me: the Introduction (with Katalin É. Kiss and Barbara Egedi), a chapter on the formal and semantic characterization of PPs (with Éva Dékány), and a chapter on the internal structure of the PP (with Éva Dékány). This is a theoretically informed descriptive grammar, and thus not strictly related to the theoretical research carried out in this project, however, empirical issues concerning PPs raised in the descriptive grammar were relevant for the encoding of result as well.

Furthermore, although not strictly related to this research project, conference organization and editorial work are important parts of the work of a researcher, therefore, it is worth noting that in the three years of this PD project I was one of the main organizers of two international theoretical linguistic conferences. One of the conferences was the 13th International Conference on the Structure of Hungarian (ICSH13: <http://www.nytud.hu/icsh13/index.html>), the other was the 41st Generative Linguistics in the Old World Conference (<https://glowlinguistics.org/41/>). Both of these have resulted in publications of which I am a co-editor. A selection of papers from GLOW41 has already appeared in the online OA journal *Glossa* (<https://www.glossa-journal.org/collections/special/glowing-papers-2018/>, co-edited with Gillian Ramchand), while the volume *Approaches to Hungarian 16: Papers from the 2017 Budapest Conference* edited by Veronika Hegedűs and Irene Vogel is in press and will appear in the first half of 2020.

References

Acedo-Matellán, Víctor. 2016. *The Morphosyntax of Transitions. A Case Study in Latin and Other Languages*. Oxford: Oxford University Press

- Acedo-Matellán, Víctor and Jaume Mateu. 2014. From syntax to roots. A syntactic approach to root interpretation. In: *The Syntax of Roots and the Roots of Syntax*. ed. Artemis Alexiadou, Hagit Borer and Florian Schäfer, 14–32. Oxford: Oxford University Press.
- Beck, Sigrid. 2005. There and back again: A semantic analysis. *Journal of Semantics* 22. 3–51.
- Csirmaz, Anikó. 2004. Particles and phonologically defective predicates. In *Verb Clusters. A Study of Hungarian, German and Dutch*, ed. Katalin É. Kiss and Henk van Riemsdijk, 225–252. Amsterdam: John Benjamins.
- Csirmaz, Aniko. 2015. Re Hungarian again. *Acta Linguistica Hungarica* 62(3). 263–295.
- É. Kiss, Katalin. 2006. The function and the syntax of the verbal particle. In *Event structure and the left periphery. Studies on Hungarian*, ed. Katalin É. Kiss, 17–56. Dordrecht: Springer.
- Farkas, Donka, and Henriette de Swart. 2003. *The Semantics of Incorporation. From Argument Structure to Discourse Transparency*. Stanford: CSLI.
- Hale, Kenneth and Samuel Jay Keyser. 1993. On the argument structure and the lexical expression of syntactic relations. In *The view from building 20: essays in linguistics in honor of Sylvain Bromberger*, ed. Kenneth Hale and Samuel Jay Keyser, 53–109. Cambridge, MA: MIT Press.
- Hale, Kenneth and Samuel Jay Keyser. 2002. *Prolegomenon to a theory of argument structure*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Hegedűs, Veronika 2015. A predikátummozgatás megszilárdulása: Az ige-igekötő szórend és igemódosítók az ómagyarban. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 27: 179–200.
- Hegedűs, Veronika 2017a. Variation in the lexicalization of adpositions in complex events. Talk presented at: Morphosyntactic Variation in Adpositions, 8–9 May, 2017, Cambridge, UK
- Hegedűs, Veronika 2017b. P heads in Hungarian complex events. Talk presented at: 2nd Budapest Linguistics Colloquium. 1–3 June 2017, ELTE, Budapest.
- Hegedűs, Veronika 2018. Endpoint(s) in Hungarian denominal verb constructions. Talk presented at: MTA Research Institute for Linguistics, 29 November 2018, Budapest.
- Hegedűs, Veronika 2019a. Ps in Hungarian resultatives and result verbs. Talk presented at: 14th International Conference on the Structure of Hungarian (ICSH14), 11–12 June 2019, Potsdam
- Hegedűs, Veronika 2019b. Az újra igekötő grammatikalizációja [The grammaticalization of the verbal particle *újra* ‘again’]. Talk presented at: Nyelvelmélet és diakronia 4, 21–22 November 2019, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, Budapest.
- Hegedűs, Veronika & Katalin Gugán. 2018. Two word order variations in Old and Middle Hungarian and how they are connected. Talk presented at: 20th Diachronic Generative Syntax conference, 18–21 June 2018, York, UK.
- Haugen, Jason D. 2009. Hyponymous objects and late insertion. *Lingua* 119:242–262.
- Mateu, Jaume. 2012. Conflation and incorporation processes in resultative constructions. In *Telicity, change, and state: A cross-categorical view of event structure*, ed. Violeta Demonte and Louise McNally, 252–278. Oxford: Oxford University Press.
- Stechow, Arnim von. 1996. The different readings of *wieder* ‘again’: A structural account. *Journal of Semantics* 13. 87–138.
- Szabolcsi, Anna. 1983. A specifikus/nem specifikus megkülönböztetésről. *Nyelvtudományi Közlemények* 85: 83–91.
- Talmy, Leonard. 2000. *Toward a cognitive semantics. Vol. 2: Typology and process in concept structuring*. Cambridge, MA: MIT Press.